

KRONIKA

Chronicle of Events

*Marjeta Ciglencečki, Ptuj***POROČILO O DELU SLOVENSKEGA****UMETNOSTNOZGODOVINSKEGA DRUŠTVA 2004**

28. maja 2004 nas je pretresla smrt prof. dr. Sergeja Vrišerja, častnega člana Slovenskega umetnostnozgodovinskega društva in dobitnika Cankarjeve nagrade v letu 2003. Izgubili smo uglednega barokista in poznavalca uniform, muzealca z mnogimi izkušnjami in nepogrešljivega svetovalca pri zahtevnih konservatorskih posegih. Pogrešali bomo njegovo življenjsko vedrino ter prijateljsko razumevanje naših slabosti in napak. Na željo sorodnikov je bil pogreb v družinskem krogu, spoštovanega profesorja pa smo se spomnili na dveh žalnih slovesnostih. V Pokrajinskem muzeju Maribor (9. 6. 2004) je v imenu SUZD govoril dr. Andrej Smrekar, društveno žalno slovesnost pa smo pripravili 14. junija 2004 v Narodni galeriji v Ljubljani, kjer smo se spominu na pokojnika poklonili ob nagovorih dr. Marjete Ciglencečki, dr. Andreja Smrekarja, dr. Sama Štefanca, Alenke Železnik in dr. Gojke Pajagič Bregar. Žalno knjigo smo zaupali v hrambo Narodni galeriji.

17. novembra 2003 je v prostorih Narodne galerije v Ljubljani potekal volilni občni zbor SUZD, na katerem je bilo izvoljeno novo vodstvo društva:

- predsednica dr. Marjeta Ciglencečki
- Izvršni odbor društva: Alenka Domjan, dr. Matej Klemenčič, Marko Košan, mag. Nika Leben, dr. Barbara Murovec, mag. Robert Peskar, dr. He-

lena Seražin, Metka Simončič, dr. Nadja Zgonik

– Nadzorni odbor: dr. Mirko Juteršek, dr. Milček Komelj, Mica Planinc

Izvršni odbor društva se je sestel petkrat: 5. 12. 2003, 9. 3. 2004, 9. 4. 2004, 16. 9. 2004 in 10. 11. 2004, pisna seja pa je bila še 2. 12. 2004. Na prvi seji, ki so ji prisostvovali tudi dotakratni predsednik društva, mag. Gojko Zupan, in člani starega Izvršnega odbora, smo soglasno potrdili dr. Barbaro Murovec za podpredsednico, Miloša Ekarja pa za tajnika društva. Računovodske posle je še naprej pripravljena voditi gospa Sonja Tomše, za kar smo ji nadvse hvaležni. Izoblikovali smo načrt dela za leto 2004, ki je predvidel:

1. izdajo *Zbornika za umetnostno zgodovino*,
2. dve ekskurziji: v Gorico na razstavo Zorana Mušiča in v Schlosshof na ogled obnovitvenih posegov v baročni kompleks dvorca in parka,
3. dva posveta: o reševanju Robbovega vodnjaka v Ljubljani ter o vlogi in pomenu mitov v sodobni likovni umetnosti (ob razstavi v celjski Galeriji sodobne umetnosti),
4. tri strokovna predavanja,
5. izdelavo spletne strani SUZD.

Na Ministrstvo za kulturo in na Ministrstvo za šolstvo, znanost in šport smo naslovili ustrezne vloge za denarna

K R O N I K A

sredstva, s katerimi bi izpeljali zadane naloge. Žal naša vloga ni bila v celoti odobrena. Pri financirjih je ustrezno podporo dobil le *Zbornik za umetnostno zgodovino*, izvedba drugih nalog pa je bila možna na stroške članstva (člana-rina, sprotni prispevki udeležencev).

Ad 1

40. številka *Zbornika za umetnostno zgodovino* je bila natisnjena 10. decembra 2004; zbornik je zajetnejši kot leto poprej. Uredniku dr. Samu Štefancu gre zahvala, da je začel zbornik izhajati v tekočem letu, kar je olajšalo tudi financiranje. V zadnjih letih se je občutno povečala kvaliteta naše revije, in to v vsebinskem in oblikovnem pogledu. Za oblikovanje je zaslužna Neva Štemberger, za kar je prejela posebno priznanje ob podelitvi Cankarjevih nagrad v letu 2003. Hkrati s 40. številko zbornika se tiskajo tudi nove članske izkaznice. Stare so namreč pošle, z novimi pa bomo uvedli tudi sodobnejšo in priročnejšo obliko.

Člani Izvršnega odbora smo si v okviru založniške dejavnosti zadali še eno nalogo: kot posebno publikacijo ZUZ bi želeli pripraviti jubilejni zbornik, posvečen prof. dr. Špelci Čopič. Imenovan je bil uredniški odbor (Breda Ilich Klančnik kot glavna in odgovorna urednica, mag. Sonja Klemenc, Jana Intihar Ferjan in dr. Nadja Zgonik) in če bomo uspeli zagotoviti sredstva, bo zbornik izšel leta 2005. Prof. Čopičeva je z našo namero seznanjena.

Ad 2

Potovanje v Gorico nam je uspelo šele v drugem poskusu. Prvo vabilo smo zaradi izjemno slabega vremena

preklicali, zato pa nam je bilo vreme naklonjeno 26. marca 2004. Na poti nas je z življenjem in delom Zorana Mušiča podrobno seznanil mag. Gojko Zupan. V razstavišču, ki so ga odprli posebej za nas, saj so italijanski kolegi tistega dne stavkali po celi državi, nas je ljubeznivo sprejel dott. Alessandro Quinzi, Gorico in njene najpomembnejše spomenike pa smo si ogledali ob strokovnem vodstvu dr. Irene Mislej in dr. Helene Seražin. Dr. Mislejeva se je potrudila še z organizacijo obeda v prijaznih Brjah in nam v poznem večeru razkazala Pilonovo galerijo v Ajdovščini, kjer je bila takrat na ogled razstava o prijateljevanju med Venom Pilonom in Miho Malešem. Naš obisk v Gorici je komentiral tudi *Primorski dnevnik*, ki v slovenskem jeziku izhaja v Trstu, Gorici in Čedadu. Že 27. marca je bil objavljen prispevek z naslovom »Slovensko umetnostnozgodovinsko društvo v palači Attems«. Besedilo spremlja fotografija, na kateri so se prepoznali nekateri kolegi.

Drugič smo se na pot odpravili na deževni petek, 15. oktobra 2004. Pot nas je iz Ljubljane vodila naravnost do Schlosshofa ob slovaški meji. Med potjo nas je mag. Igor Weigl seznanil s posebnostmi Hildebrandtove arhitekture in z osebnostjo Evgena Savojskega, mag. Alenka Kolšek pa nam je pripravila besedilo o baročnih vrtovih v Avstriji. V Schlosshofu nas je pričakala dr. Liselotte Hanzl – Wachter, ki je zadolžena za notranjo ureditev močnega dvorca. Seznanili smo se z najobsežnejšim obnovitvenim projektom v Avstriji, ki posege na arhitekturi in v vrtovih povezuje v celoto, istočasno pa v hleve naseljujejo živali,

pripravljajo vrnitev nekdanje opreme v двореc in snujejo prve razstave. Petletni projekt bo zaključen maja 2005, vodi pa ga *Družba za revitalizacijo in upravljanje gradov na Moravskem polju d. o. o.*, ki so jo ustanovili prav za ta namen. Pogovor z dr. Wachterjevo je bil izčrpen; izkazala je pripravljenost, da s kolegi celotni projekt predstavi v Sloveniji; zaželeli smo si predstavitev v dvorcu Dornava. Po obilnem kosilu v Schlosshofu smo se zapeljali do bližnjega Heimburga, kjer smo prenočili, zvečer in zjutraj pa smo se sprehodili po mestu, ki očara z ohranjenostjo srednjeveškega obzidja in s posameznimi spomeniki. V soboto, 16. oktobra, smo si v gradu Rohrau ogledali galerijo rodbine Harrach. Dragoceno zbirko je med potjo podrobno predstavil mag. Igor Weigl in povedal veliko zanimivega tudi o rodbini Harrach. V zbirki je največ slik; prevladujejo baročna dela, ki so jih kupovali v Španiji, Italiji, zlasti v Neaplju, in na Nizozemskem. Razstavljeni so še razkošni pohištveni kosi, pozornost pa zbudijo tudi dobro ohranjena oblačila, zlasti lakajske uniforme. Zbirka Harrach je glede na kvaliteto premalo znana in premalo obiskana. Na Dunaju smo predvideli nekaj prostih ur in prepustili posameznikom, da ogleda prilagodijo lastnemu zanimanju. Kljub temu si je večja skupina kolegov ogledala novo postavitev v Cesarskih depojih, kamor nas je povabil g. Wolfgang Smejkal, ki bo v Schlosshofu vsak čas prevzel obveznosti do obiskovalcev. Ogled je zbudil veliko navdušenja. Kolegi konservatorji, ki se niso mogli udeležiti ekskurzije (istočasno je v Brežicah potekal občni zbor njihovega društva), se

bodo še sami podali v Schlosshof, vodstvo društva pa je Direktoratu za dediščino že predlagalo omenjeno predstavitev celotnega projekta v Sloveniji. Tudi za Ministrstvo bi bilo nadvse zanimivo spoznati podrobnejšo finančno konstrukcijo projekta in njegovo organizacijsko plat. Predlog je naletel na pozitiven odziv.

Ad 3

Od predvidenih dveh posvetov smo realizirali tistega o reševanju Robbovega vodnjaka. 13. aprila 2004 se je napolnila predavalnica 343 na Filozofski fakulteti. Referate so pripravili: Blaž Pershin (Oddelek za kulturo in raziskovalno dejavnost Mestne občine Ljubljana), mag. Gojko Zupan (Ministrstvo za kulturo), Jernej Hudolin, Jože Zdešar, Damjana Pečnik in Maja Oven (Zavod za varstvo kulturne dediščine RS Slovenije, Restavratorski center), Milan Kovač (Ljubljana), Janko Rožič (Ljubljana), prof. dr. Peter Fister (Fakulteta za arhitekturo Univerze v Ljubljani), Momo Vuković (Ljubljana) in doc. dr. Matej Klemenčič (Oddelek za umetnostno zgodovino Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani). Razvila se je živahna, a strpna razprava, ki smo jo strnili v poziv, naslovljen na ministrstvo za kulturo, gospo Andrejo Rihter, in na ljubljansko županjo, gospo Danico Simčič. Zavzeli smo se za pospešene postopke pri reševanju vodnjaka, za sanacijo njegove okolice, za ustrezno koordinacijo med angažiranimi institucijami in za presojo o možnostih za ohranitev celotnega vodnjaka ali njegovih delov *in situ*. Poziv je objavljen v 40. številki *Zbornika za umetnostno zgodovino*, značilno pa je, da nanj nismo dobili odgovora.

K R O N I K A

Ad 4

Za organizacijo strokovnih predavanj se je zadalžila dr. Barbara Murovec. Predvidela je dva ciklusa s po tremi predavanji na leto, enega v novembru in drugega v aprilu. Za novembrski program (10. 11. prof. dr. Tomaž Brejc: *Zoran Mušič in slikarska tradicija*, 15. 11. prof. dr. Jure Mikuž: *Pilonomi tihožitji Kruh in Vino*, 22. 11. doc. dr. Matej Klemenčič: *Francesco Robba in beneško baročno kiparstvo*) nam je gostoljubje ponudil Cankarjev dom, po predavanjih pa smo poslušalce povabili še na klepet s predavateljem v Pizzerijo Foculus. Presenetil nas je velik odziv poslušalcev, vsakič so skoraj napolnili dvorano E3, kjer je prostora za več kot 100 obiskovalcev. Izvrstna predavanja so navdušila občinstvo, med katerim je bilo tudi veliko študentov in ljubiteljev umetnosti, ki (še) niso člani SUZD.

Ad 5

Miloš Ekar in Neva Štemberger sta v ponudbi novomeškega podjetja *T-media* našla ustrezno zasnovo spletne strani, ki smo jo do občnega zbora 19. 11. 2004 uspeli aktivirati (suzd.preprod.net). Za začetek so besedila kratka in prinašajo osnovne informacije zgolj v slovenščini, v prihodnje bomo posamezna poglavja širili in poskrbeli tudi za prevode. Posameznike pozivamo, da v ustrezno rubriko vnesejo svoj elektronski naslov, kamor jim bomo pošiljali društvena obvestila. Seveda se vodstvo društva zavezuje, da bo po običajni poti tudi v prihodnje obveščalo tiste člane, ki ne uporabljajo elektronskih povezav.

Iz zapisanega je razvidno, da je delo društva v letu 2004 potekalo po

začrtanem programu. Nerealiziran je ostal le posvet o mitih v sodobnem slikarstvu, zato pa smo se sproti odzivali na aktualnosti in pripravili še dve srečanju, tradicionalno novoletno sredi januarja in majsko, na katerem smo voščili prof. dr. Nacetu Šumiju ob osemdesetletnici.

Prof. dr. Stane Bernik se je med 23. in 27. avgustom 2004 v Montrealu udeležil generalne skupščine in kongresa CIHA na temo *Sites et territoires de l'histoires de l'art*. Pomemben razlog za udeležbo je bila ureditev kandidature za nadomestnega člana v organizaciji; prof. Berniku je namreč že potekel mandat. Ob posredovanju prof. Bernika je bila potrjena kandidatura dr. Marjete Ciglencečki, sprožena že avgusta 2003 (dokumentacija se je očitno izgubila). Prof. Bernik je v pismenem poročilu potrdil imenovanje dr. Ciglencečkijeve za članico (*suppléante*) v organizaciji. Imenovana sem se že obrnila na novo izvoljeno vodstvo CIHA, na spletni strani organizacije pa še ni prišlo do sprememb. Dr. Bernik je v poročilu s skupščine oživil pobudo za ustanovitev slovenskega nacionalnega komiteja.

Na župana Mestne občine Ptuj smo člani Izvršnega odbora naslovili poziv, naj ustavi načrtovanje hotela ob nabrežju Drave v središču Ptuja, saj bi zasnovani objekt (računalniška simulacija je bila objavljena v *Štajerskem Tedniku* 5. 8. 2004) bistveno izmalčil znamenito veduto mesta. Predsednica društva je v *Večeru* priobčila še prispevek z enako vsebino (30. 9. 2004). Odziva s strani ptujskega župana ni

bilo, smo pa dobili precej individualnih zahval za objavo v *Večeru*. Zdi se, da so odgovorni opustili misel na napovedano gradnjo.

Novoletno srečanje smo že po tradiciji pripravili v januarju 2004. Najprej smo si v Cankarjevem domu ogledali razstavo o Nikolaju Pirnatu, po kateri nas je vodila študentka Reno Svan. Nadaljevali smo v Muzeju novejšo zgodovino v Tivoliju, kjer nas je gostoljubno sprejela direktorica dr. Marjeta Mikuž, po drugem delu razstave o Nikolaju Pirnatu pa vodila kustodinja Jožica Šparovec. V novoletnem nagovoru smo se spomnili življenjskih jubilejev častnih članov društva, prof. dr. Špelce Čopič in dr. Ceneta Avgušтина. Prof. Čopičeva je tudi prva dobitnica Cankarjeve nagrade (1999). Zadržali smo se ob prigrizku in klepetu.

Nad vse prijetno je bilo tudi srečanje 21. maja 2004, namenjeno obeležitvi osemdesetletnice prof. dr. Naceta Šumija, častnega člana društva in prejemnika Cankarjeve nagrade v letu 2001. Zbrali smo se v Arhitekturnem muzeju v Ljubljani, kjer so nam prijazno ponudili gostoljubje. Profesorju, ki ga cenimo kot pomembnega barokista in ki si je prislužil ugled kot izvrsten učitelj, nepogrešljiv svetovalec v konservatorskih vprašanjih in kot ustanovitelj Znanstvenega inštituta na Filozofski fakulteti Univerze v Ljubljani, so se z nagovori poklonili: dr. Cene Avguštin, dr. Stane Bernik, dr. Janez Höfler, dr. Sonja Hoyer, dr. Peter Krečič, Janez Lomberger, dr. Irene Mislej, Nelida Nemec, dr. Ksenija Rozman, Jadranka Šumi in dr. Sonja Žitko. Bil je lep majski dan.

Leto smo zaključili z občnim zborom, ki pa ni bil volilni. Na predlog mag. Nike Leben smo se zbrali v sejni dvorani občinske stavbe v Kranju, katere avtor je Edo Ravnikar. Udeleženci so se strinjali z delovnim in finančnim poročilom za leto 2004, potrdili pa so tudi spremembe statuta, ki jih je narekoval novi zakon o medijih. Sicer je bila naša pozornost namenjena arhitektu Ravnikarju in problemom ohranjanja njegove arhitekture, nismo pa mogli zaobiti tudi občutljivega vprašanja ljubljanskega Kolizeja. Referenti so bili: dr. Damijan Prelovšek (Umetnostnozgodovinski inštitut Franceta Steleta, ZRC SAZU), Maruša Zorec, u. d. i. a. (Fakulteta za arhitekturo Univerze v Ljubljani), dr. Nataša Koselj (Fakulteta za arhitekturo Univerze v Ljubljani), mag. Gojko Zupan (Ministrstvo za kulturo) in Eva Pezdíček (ZVKD RS, Območna enota Maribor). Žal smo ob zaključku zanimivih referatov, ko so kolegi želeli sprožiti razpravo, prekoračili gostoljubje kranjskih občanarjev, zato je bil uradni del občnega zbora zaključen pred zadnjo točko z naslovom *Razprava*. Nadaljevali smo s kosilom v hotelu *Creina*, prav tako arhitekturi Eda Ravnikarja. Sledil je ogled obnovitvenih del v župni cerkvi sv. Kancijana, kjer nam je mag. Robert Peskar predstavil za razumevanje gotske arhitekture na Slovenskem nova in tehtna dognanja o tem odličnem spomeniku. Milan Sagadin je prevzel vodstvo v arheološki zbirki Gorenjskega muzeja *Železna nit*, Beba Jencič pa je predstavila obnovljeno Prešernovo hišo in zbirko o pesniku.

Sonja Ana Hoyer, Piran

**ZAPIS O TISKOVNI KONFERENCI PRED RAZSTAVO
»RESTAVRIRANJE ISTRSKIH UMETNIN OD PAOLA
VENEZIANA DO TIEPOLA« dne 22. 12. 2004
v muzeju Revoltella v Trstu**

Poročilo so potrdili člani IO SUZD na seji, 10. novembra 2004, in udeleženci občnega zbora v Kranju, 19. novembra 2004.

Na konferenco Vittoria Sgarbija v avditoriju Muzeja Revoltella v Trstu so vabili: Ministrstvo za kulturno dediščino in kulturne aktivnosti (MIK), regionalna direkcija za Furlanijo-Juljsko krajino (FJK), spomeniškovarstveno nadzorništvo za FJK, tržaška občina in ezulsko nacionalno združenje (ezulsko-optantsko) za Julijsko krajino in Dalmacijo (JKD). Na vabilu je bil kot oblikovalski dodatek natisnjen restavrirani naslikani Križani (14. stol.) iz cerkve sv. Štefana v Piranu.

Pisno gradivo za novinarje je pripravil tržaški provincialni odbor ezulsko-optantskega združenja za JKD. V njem so bili v programu konference navedeni naslednji govorniki: arh. Ugo Soragni kot direktor regionalne direkcije za kulturno in krajinsko dediščino oddelka kulturnega ministrstva za FJK, arh. Giangiacomo Martines kot ministrski spomeniškovarstveni nadzornik za FJK, Roberto Dipiazza kot tržaški župan, Lucio Toth kot predsednik ezulskega nacionalnega združenja za JKD, dr. Maria Masau Dan kot direktorica muzeja Revoltella in on. prof. Vittorio Sgarbi. V gradivu je tudi pojasnjeno, da gre za razstavo, ki bo aprila 2005 odprta v muzeju Revoltella pod pokroviteljstvom italijanskega predsednika Carla Ciampija in ministrstva za kulturo

(Ministrstvo za kulturno dediščino in kulturne aktivnosti) ter v sodelovanju med tržaško občino, ministrskim spomeniškovarstvenim nadzorništvom za FJK in državnim združenjem ezulov za JKD. Da gre torej za razstavo del iz Kopra in Pirana, ki so bila med vojno zaščitena in prenesena v različna italijanska mesta in so po daljšem času zdaj restavrirana. Predstavljena bodo na razstavi in z diapozitivi o njihovem restavriranju v različnih italijanskih restavratskih delavnicah. Razstava bo trajala šest mesecev in jo bo spremljal katalog s prispevki ekspertov. Med gradivom za novinarje je tudi tekst s pojasnili o restavratorskem postopku.

Gradivo za novinarje vsebuje naslednje pomembne poudarke: razstavljenih bo 21 umetniških del v olju, bronu in lesu (in ne 25, kot je bilo prvotno najavljeno, kajti zdaj so izločili dela, ki izvirajo iz Hrvaške, Reke in Pulja, op. S. H.). Dela izvirajo iz piransko-koprskih cerkva in koprskega muzeja. (Dejansko gre za sedem del iz piranskih cerkva, eno delo iz piranske občinske palače oziroma iz cerkve sv. Lucije v Luciji, dve iz nekdanje piranske bolnišnice Pia casa di Ricovero in 11 iz koprskega muzeja, 7 slik in 4 umetnoobratni izdelki, op. S. H.)

Dela so znana iz Inventarja umetniških del puljske province iz leta 1935, ki so ga sestavili Antonio Santangelo ter znana specialista Antonio Morassi in Vittorio Moschini, ter iz gra-

diva raziskovalcev istrske umetnosti Antonia Alisija in Francesca Semija.

Nadalje je v gradivu omenjen zakon štev. 1041 »Zaščita umetniških, zgodovinskih in bibliografskih narodnih kulturnih del v času vojne« s 6. julija 1940, po katerem so bila dela iz bližine meje prenesena v bolj varne dele Italije. Vsa ta dela pa so bila zaščiteni že po zakonu štev. 1089 »Zaščita del zgodovinskega in umetniškega pomena« s 1. junija 1939. Po vojni so bila dela v neodprtih zabojih prenesena v Rim in shranjena v Muzeju delle Terme in potem v Palazzo Venezia. Aprila 2002 jih je dal odpreti takratni podsekretar na ministrstvu za kulturo Vittorio Sgarbi in jih predal v skrb in restavriranje tržaškemu spomeniškovarstvenemu nadzorništvu, da pripravi razstavo za javnost. Sedaj so last tržaške Gallerie Nazionale d'Arte Antica.

Denar za restavriranje je zagotovilo italijansko ministrstvo za kulturo in dela poverilo rimskemu in tržaškemu spomeniškovarstvenemu nadzorništvu. Restavriranje je potekalo pod nadzorom Claudia Strinatija in G. Martinesa. Dela so bila izvajalcem izročena oktobra 2003, restavrirali pa so jih v različnih delavnicah v Rimu, Furlaniji-Juljski krajini, Venetu in Lombardiji. Vse restavratorske posege so nadzorovali specialisti z najsodobnejšimi strokovnimi pristopi. Med izvajanjem restavratorskih del so odkrili novosti, ki spreminjajo nekatere njihove dosedanje datacije in ikonografska spoznanja.

Katalog o razstavljenih umetninah, ki ga financira ministrstvo za kulturo (Ministrvo za kulturno dediščino in kulturne aktivnosti), bo izšel pri Electi

v Milanu pod nadzorom C. Strilatija in G. Martinesa. Uredila sta ga Francesca Castellani in Paolo Casadio. Prispevke zanj pišejo raziskovalci teles, kot so: kulturno ministrstvo, ministrsko nadzorništvo za FJK, Polo Museale Romano, Bolletino d'arte del Ministero, spomeniškovarstvena nadzorništva iz Mantove, Cremona, Brescia in Veneta, Veneto Orientale in univerzi v Vidmu in Trstu.

Na razstavi bodo na željo ezulskega združenja (kratica ANVGD nazionale) in po zaslugi zakona 72/2001 prikazana tudi 4 dela, ki izvirajo iz samostana sv. Ane v Kopru in so sedaj shranjena v Vojvodski palači v Mantovi. Spadajo v restavrirani korpus del iz samostana sv. Ane v Kopru, od koder je tudi restavrirani poliptih Cima da Conegliana. (Po Sgarbiju naj bi bilo v Mantovi 61 del, po naši evidenci jih je 10 več, op. S. H.) Gradivu sta priložena še seznam 21 za razstavo predvidenih del in CD s tremi slikami.

Na sami tiskovni konferenci 22. 12. 2004 v avditoriju muzeja Revoltella muzeja je bila prevladujoče prisotna množica istrskih ezulov, v kateri smo se kar zgubili strokovnjaki iz tržaškega in beneškega spomeniškovarstvenega nadzorništva oz. pisci članov za razstavni katalog, nekaj novinarjev iz Slovenije (zlasti iz italijanskih in slovenskih redakcij v Kopru, dopisnik dela Boris Šuligoj, dopisnica TV Slovenija) in redki obalni umetnostnoznanstveni strokovnjaki (poleg podpisane še Salvator Žitko, Flavij Bonin in Zdenka Bonin).

Prav na začetku je Sgarbi s posebnim klicajem izpostavil izjavo za novinarje (zlasti iz slovenskih in italijan-

K R O N I K A

skih koprskih redakcij), poudarjajoč dejstvo, da so pravni in zakonodajni organi na italijanskem zunanjem ministrstvu pred začetkom restavratorskih obdelav istrskih slik in pred odprtjem z njimi povezane tematike dodobra razčistili pravno vprašanje njihovega lastništva. Po njegovem so za razstavo predvidena in druga iz Istre odnesena dela nedvomna in neoporečna italijanska lastnina. To je potem med potekom tiskovne konference še večkrat ponovil, češ da je italijanski zakon glede tega nesporen. Ni pa jasno povedal, kateri zakon ima v mislih.

Po programu je zatem prvi spregovoril arh. Ugo Soragni in napovedal razstavo v aprilu 2005. Ta konferenca da je samo prva v vrsti ostalih, ki bodo sledile in sproti predstavljale vrednost in pomen restavriranih del. Zatem je zelo na široko razlagal pomen italijanske in beneške kulture na obeh straneh Jadranskega morja. Izpostavil je pomen in razširjenost beneške umetnosti ob jadranskih obalah in vlogo italijanskih naročnikov ter umetnikov, ki so delali v istrskih in dalmatinskih mestih. Izpostavil je Bari in Zadar in se nato usmeril na Istro in italijanskost kulture v njej. Na koncu je povedal, da bodo dela iz Istre shranjena v dvoranah v Miramaru, pri čemer so mu prisotni ezuli v dvorani navdušeno zaploskali.

Arh. G. Martines je za Soragnijem navedel, za katera dela gre in v nasprotju z Sgarbijem omenil 25 in ne 21 slik, ki so nastale od leta 1345 do 17. stoletja in so jih ustvarili mojstri od P. Veneziana do G. Angelija. Ponovil je razne datume, ko se je s slikami kaj dogodilo: odprtje zabojev 2. aprila

2002 v Rimu; leta 2003 je minister Urbani zagotovil sredstva za restavriranje; decembra 2003 je bilo zastavljeno restavriranje ob sodelovanju z ezuli, Sgarbijem in Menio, ki sta zaščitnika celotnega projekta. Povedal je, da bo razstavo slik spremljala še razstava o istrskih kamnitih poljskih hišicah, kažunih, ki naj bi bila odprta istočasno. Obe bosta poudarili enovitost istrskega kulturnega prostora. Potem je spregovoril o strokovnih institucijah, ki so sodelovale pri restavriranju, vse od Rima do Milana in drugih mest, in o razstavnem katalogu. Ta bo znanstvena publikacija o restavriranih delih pred restavratorskim postopkom, med njim in po njem. Poudaril je, da je ta tiskovna konferenca namenjena predvsem raziskovalcem in restavratorem in je samo ena izmed konferenc, ki bodo še sledile. Med potekom obeh razstav bodo predvajali tudi glasbo iz obdobja nastanka razstavljenih del, ki bo še podčrtala njihovo umetniško vrednost.

Tržaški župan Roberto Dipiazza je zatem z vidnim zadovoljstvom, da se slike vračajo v Trst, najprej pozdravil V. Sgarbija, L. Totha, G. Martinesa in druge, zatem pa s poudarkom izjavil, da je Trst sicer izgubil možnost, da bi priredil Expo 2008, toda zdaj bo predragocena razstava Trstu vrnjenih umetnin vesoljnemu svetu spregovorila o tem mestu. Po 50, 60 in več letih bodo njegovi meščani zdaj lahko s solzami v očeh občudovali ta dela in bodo pobudnikom razstave trajno hvaležni za vrnitev teh umetnin Trstu.

Lucio Toth je kot predstavnik ezulov najprej pojasnil, da je do razstave prišlo na pobudo ezulov in tržaške ob-

čine, nakar je zelo na široko dokazoval, da je Trst središče italijanske kulture, katere del so umetnine, ki bodo prikazane na aprilski razstavi. Naročniki iz italijanske Istre so umetnine naročali pri Benečanih. Ponovno je izpostavil italijanske umetnike, ki so delali v Zadru in sploh na obeh obalah jadranskega morja. Razlagal je, kako je bila v Istri v 13., 14. in nadaljnjih stoletjih razširjena in ustvarjalna le italijanska kultura. Peter Pavel Vergerij, Tarsia, Tartini in drugi da so Italijani, istrski italijanski humanisti. Trst je ustvarjal to istrsko kulturo, ki je sicer res bila nekaj časa tudi avstrijska, a pred prihodom Avstrije so bili tako Trst kot Koper in Piran italijanski. Zato za razstavo pripravljena dela pripadajo Trstu. Sgarbi je že in še bo pokazal njihovo lepoto. (Videlo se je, da je Sgarbi advokat prirediteljev razstave, op. S. H.) Na dan 10. februarja (ko bo predvajan protislovenski film Srce v breznu, op. S. H.) ne bo potrjena samo resnica o fojbah, ampak tudi italijanskost Istre in njenih za tržaško razstavo pripravljenih slik. Te umetnine odslej pripadajo Trstu in Evropi. V tem mestu so in bodo dostopne tudi Istranom iz Torina, Firenc in raznih drugih italijanskih pokrajin, koder so raztreseni italijanski begunci iz Istre. 1. maja 2004 se je schengenska meja premaknila proti vzhodu, in s tem bosta zaživele tudi Istra in Dalmacija kot v času Rima in Benetk. Nihče več tu ne bo tujec. To hočejo prireditelji povedati z aprilsko razstavo.

Za Tothom je Maria Massau Dan povedala, da je muzej Revoltella druga lokacija za razstavo, za katero je bila prvotno predvidena Gopčevičeva pa-

lača v Trstu. Ta razstava da ima za muzej velik pomen tudi zato, ker bo ob njej potekalo več spremljevalnih prireditev, ki bodo povečale pomen velikega kulturnega dogodka za mesto Trst. Vanje bo vključeno vse, kar v različnih institucijah v Trstu lahko pokažejo o istrski kulturi.

Za Mario Massau Dan je Sgarbi najprej povedal, da je vsega, kar se zdaj dogaja s slikami iz Istre, »kriv« prav on, kajti le po njegovi zaslugi zdaj lahko govorijo o predvideni razstavi. Slike so pod dosedanjimi italijanskimi vladami ležale po depojih in šele on je leta 2002 zaboje odprl, ker je takrat imel za ta korak dovolj veliko politično moč. Vprašal se je, ali bi bilo bolje, da bi slike kje zgorele, bile še naprej skrite, ali da jih v Trstu pokažejo javnosti. Ko je zvedel, da so v zabojih skrite očem že 62 let, jih je šel pogledat in takoj vedel, da so slike italijanske (ploskanje ezulske publike, op. S. H.) in da ni nobene možnosti, da bi bile vrnjene na izvorna mesta v Istro, ker tam zdaj ni več Italija, kajti te slike izhajajo iz beneške, italijanske kulture. Slike so last države Italije in jih ni mogoče vrniti, saj so po zakonu italijanske in so bile med vojno iz Istre le umaknjene globlje v Italijo. Potem je omenil še slike, ki so shranjene v Mantovi, ter se začudil in se vprašal, zakaj nihče iz Slovenije ne zahteva teh umetnin, ki da so na mantovanskem nadzorništvu že 20 let. Tudi ta dela da bo prenesel v Trst. Njegova želja je bila zlasti ta, da slike pridejo iz depojev na svetlo in so spet dostopne javnosti. Zakon pravi, da so bile med vojno rešene in ne ukradene, zato so italijanske (buren aplavz prisotnih ezulov, op. S. H.). Za drugačno

K R O N I K A

rešitev bi morali sprejeti nov zakon, a če bi to storili, bi morali iz mnogih italijanskih galerij slike vrniti v cerkve. Takih primerov je v Italiji več kot 100. Zdaj so slike iz Istre restavrirane in bodo dostopne za vse ljudi, za ves svet, in to je bil njegov namen. Pred odločitvijo, da jih restavrirajo in pokažejo javnosti, so glede lastništva vse preverili. Omenil je tudi Menio, ki da je zaveden Italijan. Poznal je zakon in prosil za denar za restavriranje. Slovenci bi se morali samo zahvaliti Italiji za ohranitev in restavriranje teh del. Sgarbi sicer ne izključuje njihove vrnitve na izvorna mesta (iz ezulske publike klici: Samo skupaj z nami! – op. S. H.). Potem ponovi, da ne bodo razstavljene v Gopčevičevi plači, kot je bilo prvotno predvideno, ampak bodo v galeriji tržaškega nadzorništva, verjetno v Miramaru.

Na koncu je pokazal in komentiral diapozitive umetnin pred njihovim restavriranjem, med njim in po njem. Sproti je popravil kakšno prejšnjo datacijo in svojo trditev na tiskovni konferenci v Rimu maja 2002. Pri sliki *Slavnostni prihod beneškega podestata Contarinija v Koper* je opozoril na moško figuro v sredini, ki naj bi bila podobna figuri na sliki sv. Uršule v beneški Akademiji. Za zaključek je Sgarbi povedal, da bodo razstavljena dela ostala v Trstu, kamor jih lahko pridejo gledat iz Pirana in Kopra, on pa jih je odkril oziroma je to storil iz svoje politične moči in dobro je, da so zdaj dostopna javnosti in restavrirana.

Po končani tiskovni konferenci mi je Martines v pogovoru rekel, da se mu je prireditvev zdela dobra. Ob mojem vprašanju glede sovražne narav-

nanosti v dvorani prisotnih ezulov je sodil, da moramo njihov ravnanje razumeti kot izraz nostalgije, saj so iz njihovih cerkva odnesene slike zanje simbol njihove domovine, so kot Marijina slika na steni, ki bi jim jo kdo hotel odnesti. Glede zakona, na katerega se je skliceval Sgarbi, je priznal, da ne ve, za kateri zakon naj bi šlo. Glede nadaljnjega reševanja vprašanja vrnitve umetnin v Koper in Piran pa je bil mnenja, da bi bilo v zvezi s tem pomembno tudi sodelovanje slovenskih strokovnjakov v katalogu za pripravljeno tržaško razstavo, tudi če samo s kratkimi in enostavnimi prispevki. To bi olajšalo nadaljnjo razpravo in zagotovilo odprtost politikov za rešitev tega vprašanja. Tudi diapozitive razstavljenih in drugih slik za našo rabo da lahko dobim takoj, ko se dogovorimo o sodelovanju. Potem lahko slovensko kulturno ministrstvo prosi za prevod kataloga v slovenščino. On da poskuša najti politično rešitev na osnovi strokovnih stikov.

Piran, 23. 12. 2004